

живість зреалізувати актуальну педагогічну мету — навчання і виховання громадянина незалежної України.

Перелік висвітлених проблем свідчить, що автор порушує теми, котрі об'єднані досить важливим другим планом, який простежується протягом усіх сторінок книги. Складена автором навмисно як мозаїка з метою охоплення різноманітних тем, сюжетів та періодів думка послідовно повертається до одного й того ж ключового моменту: вчинку особи в історії.

Є всі підстави зробити висновок: дослідження Ю. Шаповала — новий крок у науковій біографії автора. Воно буде корисним всім, хто на професійному чи аматорському рівні цікавиться історією України.

О. О. ТРАВЕРСЕ (Київ)

В. Г. Сарбей, Л. Г. Москвич

АКАДЕМІК УАН ОРЕСТ ІВАНОВИЧ ЛЕВИЦЬКИЙ  
(1848—1922 рр.). ЖИТТЄПИС, БІБЛІОГРАФІЯ  
ЙОГО ПРАЦЬ І ПРАЦЬ ПРО НЬОГО

К., 1998. — 151 с.

Якщо пригадати драматичні події не такого вже й далекого минулого, пов'язані зі спробами в умовах комуністично-тоталітарного режиму повною мірою розкрити заслуги академіка О. І. Левицького перед своїм народом, своєю Батьківщиною, то вихід у світ цієї книжки можна вважати торжеством історичної справедливості. Справді, ще на початку 1970 р. В. Г. Сарбей і Л. Г. Москвич, віднайшовши відповідні архівні документи, офіційно звернулися до керівництва республіканської Академії наук та Інституту історії за дозволом публічно розповісти про те, що радянською історіографією обходилося повним мовчанням. Йшлося про фактичне (1919—1921 рр.) і офіційне (1922 р.) президентство О. І. Левицького в Українській академії наук.

Однак науковцям ходу не дали, а їхню доповідну записку поклали у довгий ящик. Більше того, надто ретельні пошукачі історичної правди самі зазнали репресій, коли незабаром настали похмурі часи так званої “маланчуківщини”. Л. Г. Москвич одержала наказ припинити підготовку кандидатської дисертації “Історичні погляди О. І. Левицького”, оскільки її тему було визнано не актуальною, а В. Г. Сарбею затримали присудження докторського ступеня за вже захищену дисертацію, піддавши його на сторінках “Комуніста України” різкій критиці за “націоналістичні збочення”.

Минуло ще півтора десятка років, і ті самі науковці, скориставшись гласністю, проголошеною горбачовською “перебудовою”, знову настирливо стали добиватися гідного вшанування пам'яті академіка О. І. Левицького, як видатного історика-народознавця та правознавця і як одного з головних фундаторів УАН. На цей раз тим самим ініціаторам гідного вшанування було дане “добро” на публікації про О. І. Левицького у пресі та на розробку заходів щодо упорядкування його могили у селі Митлашівка Драбівського району Черкаської області.

З того часу Президія Академії наук України вже прийняла дві постанови (у 1988 і 1998 рр.) на вшанування одного з своїх президентів. На ака-

демічному будинку з'явилася меморіальна дошка, яка засвідчує факт президентства О. І. Левицького, а на його могилі споруджено гранітний пам'ятник. У день 150-річчя від дня народження О. І. Левицького 25 грудня 1998 р. делегація від НАН України у складі віце-президента академіка І. Ф. Кураса, докторів історичних наук В. Г. Сарбея і В. С. Чишка взяла участь у масовій громадській панахиді біля тепер широко ушанованої могили.

Звичайно, вже зроблено чимало на виконання вищезазначених постанов. Та й далі, напевно, продовжуватимуться заходи щодо якнайширшої популяризації біографії вченого-патріота і його безсмертної творчої спадщини. Одне з першочергових завдань — перевидання кількох його збірок науково-популярних нарисів з побутової історії України часів Гетьманщини XVII—XVIII ст. А поки що порадіймо тому втішному факту, що майже тридцятирічні домагання В. Г. Сарбея і Л. Г. Москвич завершилися виданням їх ґрунтовної праці на пошану 150-річчя від дня народження О. І. Левицького. Тут уперше так докладно, як ніколи раніше, на основі першоджерельних документальних матеріалів, видобутих авторами з кількох архівосховищ, висвітлено біографію ученого-патріота.

До початку 1999 р. доведена упорядкована авторами бібліографія публікацій творів О. І. Левицького і праць про нього. Заінтересовані читачі та вчені-дослідники одержали точний, вивірений компас для орієнтації у безбрежному морі левицькіани. (Хоч не обійшлося без деяких огріхів: найновіша праця про О. І. Левицького у “Літературній Україні” від 7 січня 1999 р. помилково позначена датою 24 грудня).

В упорядкованому В. Г. Сарбеєм і Л. Г. Москвич бібліографічному покажчику взято на облік понад 200 праць О. І. Левицького. Всі вони відображають історію України XVII—XIX ст.

Вперше подано перелік 16 псевдонімів О. І. Левицького, що, можливо, у майбутньому допоможе віднайти ще якусь належну його перу працю. Обнадіння ж успіхом у цій справі можна побачити на с. 106 книги В. Г. Сарбея і Л. Г. Москвич у бібліографічній позиції, позначеній так: “Прохання О. Левицького не виявляти його участі в роботі часопису “Зоря”, оскільки він перебуває на державній службі”. — Зоря, 1881, № 1. — С. 18. Значимо певну редакційну двозначність цього формулювання, якому до того ж місце не в розділі “Література про життя і діяльність О. І. Левицького”, а у розділі “Друковані праці О. І. Левицького”, де багатозначною для вдумливих дослідників виявляється прогалина щодо 1881 р., не позначена жодною публікацією. Отож, невідомі дані щодо авторства праці О. І. Левицького можна виявити шляхом аналізу їх змісту та авторського стилю серед опублікованих без підпису матеріалів українсько-галицької преси за вказані роки.

Щоправда, вже й опублікований друкований творчий доробок О. І. Левицького не тільки розкривав маловідомі сторінки історії України, а й прислужувався справі виховання масової української національної самосвідомості. Біографічний нарис про О. І. Левицького, який займає більшу частину рецензованої книги, доводить, що й сам учений протягом усього свого життя перебував у центрі різноманітних подій українського національного руху, за що переслідувався як царськими, так і радянськими російсько-імперськими властями. Вже в останні роки існування Російської імперії, підтримуюча царський режим преса організувала брудну кампанію на своїх шпальтах, звинувачуючи вченого-патріота у “мазепенській пропаганді”.

Мабуть, не могла й радянська влада простити О. І. Левицькому його активної громадської та державницької діяльності в період національно-визвольних змагань в Україні 1917—1918 рр. Очевидно, незручно було керівникам радянської влади в Україні, які публічно задекларували своє поважне ставлення до новоутвореної Української академії наук, усунути від керівництва нею О. І. Левицького — людини з найвищим рівнем української національної самосвідомості, але, щоб тримати його в жорстких політичних шорах, вони влаштовували періодично, як сказали б сьогодні, застрашувальні “наїзди” на академіка, робили труси в його квартирі, заарештовували і ув’язнювали членів його родини, конфісковували рукописи праць.

Про все це і багато-багато іншого, цікавого й вражаючого докладно, з цитуванням відповідних документів, розповідається у біографічному нарисі. Строго за архівними першоджерелами ідуть автори, розповідаючи про обставини останнього виїзду О. І. Левицького з Києва на Полтавщину (тепер це район Черкащини), де він і закінчив 9 травня 1922 р. свій славетний і тернистий життєвий шлях. А втім, ця подія таїть у собі чимало загадкового: чи був це активний протест проти причіпок тоталітарних властей, чи прагнення пересидіти у досить глухому селі численні негаразди, які зачепили як матеріальне, так і духовне життя всього населення України, а надто її національно свідомої інтелігенції, чи, може, це було звичайне бажання дуже змороної і не дуже здорової літньої людини підлікуватися сільською тишею і просто відпочити після багатьох років безперервної напруженої громадської і творчої, наукової і науково-організаторської праці.

С. З. ЗАРЕМБА (Київ)

